

Česká literatura od poloviny 19. století

Mgr. Lenka Trtíková

Gymnázium, SOŠ a VOŠ
Ledeč nad Sázavou

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

IVAN OLBRACHT

Nikola Šuhaj loupežník

VY_32_INOVACE_06_2_08_CJ

Gymnázium, SOŠ a VOŠ
Ledeč nad Sázavou

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Životopisné údaje

- 1882 - 1952
- vlastním jménem Kamil Zeman
- pracoval jako novinář v levicově orientovaných periodikách
- pro svou intenzivní činnost v KSČ byl vězněn
- ve 30. letech často pobýval na Podkarpatské Rusi
- patří k okruhu společensko-kritické prózy

Tvorba

- zaměřenost na osudy jedinců, kteří jsou výjimeční (odlišné komunity – náboženské, společenské; rebelové)
- postavy jsou psychologicky prokreslené
- mnohdy jeho hrdinové vzdorují okolí, které je nepřátelské
- vypravěčské umění a vytříbený jazyk

Dílo (výběr)

O zlých samotářích (1913)

Žalář nejtemnější (1916)

Podivné přátelství herce Jesenia (1919)

Zamřížované zrcadlo (1930)

Nikola Šuhaj loupežník (1933)

Golet v údolí (1937)

Nikola Šuhaj loupežník

- inspirací byly skutečné události a osoby z Podkarpatské Rusi (Koločava)
- Balada pro banditu (M. Uhde, M. Štědroň) – divadelní zpracování; na základě toho filmová verze (režie V. Sís)
- Nikola Šuhaj loupežník – hudební nahrávka (H. a P. Ulrychovi)
- Nikola Šuhaj loupežník – televizní film

Úkoly pro četbu knihy:

1. Kdy a kde se román odehrává?

Realistická rovina :

2. Které historické události jsou pozadím příběhu (válečný konflikt, začlenění oblasti do státních struktur)? Jaký vliv mají na děj románu, na postavy?
3. Jak je v díle konkretizováno prostředí?
4. Charakterizujte společenské prostředí – etnickou a náboženskou problematiku (jak jsou charakterizována jednotlivá etnika a vztahy mezi nimi) , hospodářské postavení jednotlivých vrstev obyvatel Jaký vliv na postavy a vývoj zápletky mají?

-
5. Charakterizujte život oblasti, ve které se román odehrává – soužití lidí, jejich každodenní život, jejich postavení, jejich vztah k autoritám (četnictvo, vojáci), tradice, apod.
 6. Jak autor charakterizuje mentalitu obyvatel oblasti? Jak popisuje jejich spjatost s krajem s přírodou?
 7. Které motivy zápletky jsou realistické?

Mytická rovina

8. Jak je v románu zobrazována příroda a mytizována krajina a prostředí? Čeho tím autor dosahuje?
9. Je rozdíl mezi impresionistickým zachycením krajiny a Olbrachtovým postupem?
10. Jaký je vztah obyvatel ke kraji?

-
- I 1. Co z mentality obyvatel napomáhá mytizaci postavy Nikoly Šuhaje?
 - I 2. Které motivy příběhu (zápletky) jsou mytické (pohádkové, fantazijní)? Jakou funkci v textu mají?
 - I 3. Které motivy (témata) zdůrazňují návaznost příběhu na zbojnickou tradici?
 - I 4. Proč se stává Nikola Šuhaj legendou mezi obyvateli? Co symbolizuje pro obyčejné lidi z vesnice? V čem se s ním mohou tito lidé ztotožnit? V čem je přesahuje, proč k němu vzhlížejí?
 - I 5. Autor ukazuje, jak legenda o Šuhajovi mezi lidmi vzniká – uveď konkrétní příklady. Proč legenda pokračuje i po smrti Nikoly Šuhaje?

16. Charakterizujte postavu Nikoly Šuhaje -vlastnosti, charakter, vztah k ostatním postavám (Eržika, Jura, rodiče,Dračovi, přátelé, zbojníci, obyvatelé vesnice, četnictvo) V čem je postava rozporuplná? Jaký vztah k Nikolovi Šuhajovi mají ostatní postavy – Eržika, Jura, přátelé, židé, obyvatelé vesnice, lékař, četnictvo)

17. Co je motivem pro jeho zbojnictví? Co je motivem pro jeho tragický konec kromě jeho činů) – proč se stává obětí zrady?

18. V čem spočívá baladičnost příběhu?

19. V čem spočívá reportážnost příběhu?

-
20. Charakterizujte jazykovou stránku románu (spisovnost – nespisovnost, místní výrazy, etnické výrazivo.....). Jakou funkci mají jednotlivé stylové vrstvy v románu?
21. Formální stránka – vyhledejte příklady nepřímé řeči, nevlastní přímé řeči, polopřímé řeči (alespoň jednoho typu).
22. Vyhledejte obrazná pojmenování (metafory, metonymie, hyperbola, básnické přívlastky) – jaké funkce v textu mají? Ve které ze dvou rovin se tato pojmenování projevují?
23. Jak je ve formální stránce vyjádřena emocionalita?

Ukázka I

Holatýnský pastevec začal vypravovati příběh Nikoly Šuhaje v kruhu pastýřů skotu při ohni, který vysoko plápolal k večerní obloze. Ale nedokončil, neboť se spustil déšť, klidný a vlahý, jaké bývají na počátku července. Dokončil na seně ve tmě koliby. Pastevci, dokouřivše své dýmky s hrotitými mosaznými víčky, ve spánku oddechovali, do střechy bubnoval déšť a za dřevěnou přepážkou, kde spal dobytek, se brzy z toho, brzy z onoho kouta ozývalo slabounké zacinknutí. Slabounké a jemné, jako když stružka přeskakuje oblázek. To jak chvílemi ve snu zvířata pohnula hlavami a jak srdce zvonku na jejich šíjích tiše zavadilo o kovovou stěnu.

A tento zvuk, tak podivný, dával barvu celé noci, poněvadž vzbuzoval zdání, že se tam někdo plíží z kouta do kouta, tajně poslouchá a tiše přitakává. Zde jest tedy onen macbethovský příběh o nezranitelném Šuhajovi, o loupežníku Nikolovi Šuhajovi, který bohatým bral a chudým dával a nikdy nikoho nezabil leč v sebeobraně nebo ze spravedlivé msty. Neboť to jsou ctnosti všech zbojníků celého světa v zemích, které ještě dovedou milovati loupežníky a ctíti je jako národní hrdiny.

Úkoly k rozboru:

1. Zasad'te ukázkou do kontextu celého díla.
2. Vyhledejte motivy, které dokládají mytickou rovinu vyprávění a podávají legendární charakteristiku Nikoly Šuhaje.
3. Vyhledejte motivy, které poukazují na specifčnost prostředí, ve kterém legenda vzniká.
4. Charakterizujte jazykovou stránku.

Ukázka II

Tak v pralesích, stržích a na poloninách mezi horami Ťapesem, Kamjonkou, Stiňakem, Strimbou, Krásnou a Bojarinským začala stará honba na vlka znova, jen na širším území, s většími silami vedená a vášnivější než prve.

Strážmistr Lenard dostal z Volového posily. Jenže v hlavní leči v sucharském lese, v temném, začarovaném místě, jemuž se lidé vyhýbají, nezůstala škodná, nýbrž jeden z lovců.

„Nestřílejte!“ vykřikl Nikola, když proti sobě spatřil četnické chocholy.

Ale oni vystřelili.

Také on.

V černém močálu zůstal ležet mladý četnický závodčí.
Měl čistě prostřelenou hlavu.

Tehdy se stával Nikola Nikolou Šuhajem.

V širém kraji od Ťapesu po Stiňak a od Kamjonky po chustskou rovinu nebylo chýše, kde by mu odepřeli přístřeší nebo lžíci kukuřičné kaše. On jediný se dovedl vzepřít bídě! Nikola! Hrdina Nikola! Jen on měl pravdu a všichni ostatní v hrdlo lhali. A dokud každý, kdo má zdravé pěsti, nepůjde za ním do hor, a dokud nebudou pobiti všichni ti četníci, notáři, fořti a bohatí Židé, konec nebude.

Utíkej, Nikolko! Bij, střílej, vraždi za sebe i za nás! A zahyneš-li, jen jednou tě matka zrodila, jen jedenkrát zemřeš.

Úkoly k rozboru :

1. Zasad'te ukázkou do kontextu celého díla.
2. Vyhledejte motivy, které poukazují na konkrétní prostředí, kde se příběh odehrává.
3. Ke komu je Nikola Šuhaj přirovnáván?
4. Vyhledejte motivy, které dokládají vztah obyvatel k Nikolovi Šuhajovi.
5. Jakými prostředky je vyjádřena emocionalita?

Zdroje:

- *Obsahy a rozborý děl : k Literatuře - přehledu SŠ učiva. [Otakar Slanař ... et al.].* I. vyd. Třebíč : Petra Velanová, 2006. Maturita. 255 s. ; . ISBN 80-902571-7-8 .:
- Olbracht, Ivan: *Nikola Šuhaj loupežník. [dosl. J. Holý].* Vyd. 28., V Mladé frontě I. Praha : Mladá fronta, 1986. Četba pro školy. 156 s. ; .
- Forst, Vladimír, a kol. *Lexikon české literatury : osobnosti, díla, instituce.* Praha : Academia, 1993. 589 s. ISBN 80-200-0468-8